

УДК 339.562+339.564(477+53)

Абумуфрех Мурад

Abumufreh Murad

**ПОРІВНЯЛЬНА ТОВАРНА І ГЕОГРАФІЧНА СТРУКТУРА
ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ УКРАЇНИ І ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ****COMPARATIVE COMMODITY AND GEOGRAPHIC PATTERN
OF EXPORT AND IMPORT OF UKRAINE
AND ARAB STATES OF THE GULF**

Проаналізовано географічну і товарну структуру торгівлі країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки з Україною. Виявлено основні проблеми та перспективи розвитку взаємної торгівлі.

Ключові слова: експорт, імпорт, товарна структура торгівлі, Рада співробітництва арабських держав Перської затоки.

Проанализирована географическая и товарная структура торговли стран Совета сотрудничества арабских государств Персидского залива с Украиной. Выявлены основные проблемы и перспективы развития взаимной торговли.

Ключевые слова: экспорт, импорт, товарная структура торговли, Совет сотрудничества арабских государств Персидского залива.

In the article geographical and commodity pattern of trade of the states of Cooperation Council for Arab States of the Gulf with Ukraine is analyzed. The basic problems and prospects of the development of bilateral trade are discovered.

Keywords: export, import, commodity pattern of trade, Cooperation Council for Arab States of the Gulf.

Постановка проблеми. Інтеграція України в систему світового господарства потребує вирішення завдань розширення та зміцнення її зовнішньоторговельних зв'язків, особливо з тими країнами, які є найменш вивченими українськими виробниками, але в той же час могли б відіграти значну роль у реалізації експортного потенціалу України. Мова йде, насамперед, про країни Перської затоки. Торговельно-економічні відносини між Україною та країнами Перської затоки характеризуються незначними обсягами товарообігу, сальдо торговельного балансу між Україною та країнами регіону є позитивним, причому спостерігається значне переважання обсягів експорту над імпортом.

Значення цього регіону для України обумовлюється значним потенціалом для взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва, можливістю виходу на спільний ринок Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) і наявністю морських комунікацій. Слід відзначити, що Україна належить до енергодефіцитних країн, можливості імпорту чи транзиту енергоносіїв з держав Перської затоки є досить обмеженими і здебільшого економічно не вигідними. Водночас, нафтовидобувний сектор країн Перської затоки відкриває широкі можливості для технологічного співробітництва, зокрема, у галузі геологорозвідувальних робіт, видобування, нафтопереробки та розвитку інфраструктури.

В умовах сьогодення проблеми розширення економічного співробітництва України та створення дієвої системи розвитку її експортного потенціалу відповідно до сучасних світових тенденцій набувають особливої актуальності, що пов'язано з необхідністю коригування галузевої спеціалізації та географічної структури зовнішньої торгівлі через посилення міжнародної конкуренції. У зв'язку з цим значні перспективи для України відкриває економічне співробітництво з країнами РСАДПЗ.

Таким чином, аналіз сучасного стану торгового співробітництва між Україною та країнами РСАДПЗ і визначення шляхів реалізації експортного потенціалу та розширення ринків збуту українських товарів на ринках країн цієї організації є необхідною передумовою для розв'язання важливих завдань економічного і технологічного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У міру активізації економічної співпраці України з країнами Перської затоки зростає й інтерес науковців до цих взаємовідносин.

Серед вітчизняних вчених, які займаються цією проблематикою, варто виділити дослідження В. І. Коміренка та О. В. Гончарова, які аналізують економічну співпрацю України та Саудівської Аравії. Вчені доходять висновку, що інтенсивність і спектр двосторонніх відносин між Україною та Саудівською Аравією значно поступаються відносинам з іншими країнами арабського світу і, зокрема, Перської затоки. Подальший розвиток торговельного співробітництва ускладнюється вузькою номенклатурою українського експорту й невеликими обсягами імпорту. Український експорт може бути розширений завдяки наукомістким товарам і послугам, насамперед, в аерокосмічній, машинобудівній, військово-промисловій і металургійній галузях [1].

Співпрацю України з Іраном досліджує С. С. Нагорний, доходючи, зокрема, висновку, що для України Іран залишається одним із основних торгових партнерів, а економічні інтереси Ірану щодо розвитку Євро-Азійського енергетичного співробітництва збігаються з геостратегічними цілями України. Вчений формулює висновки та рекомендації для України щодо розширення співробітництва з Іраном в економічній сфері, у першу чергу, в нафтогазовій галузі, у тому числі й щодо реалізації проектів використання транзитних можливостей України для надходження іранського газу до європейських країн [2].

Співпрацю з країнами Перської затоки в контексті зміцнення енергетичної безпеки України розглядає В. А. Федорова. Країни Перської затоки дослідник вважає важливим напрямком диверсифікації джерел зовнішнього постачання паливно-енергетичних ресурсів [3].

Питання економічного розвитку країн Перської затоки з урахуванням проблеми міграції досліджуються у роботах Іяда Сайаха Маклада [4–7]. У його працях досліджені політика і засоби державного регулювання міграції у країнах Перської затоки, спрямовані на зниження залежності від іноземних робочих, підвищення національної економічної та культурної безпеки регіону від впливу іноземців.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей зовнішньоторговельних відносин України з країнами Перської затоки.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно зазначити, що в азійському спектрі зовнішньополітичної діяльності України країни РСАДПЗ займають вагоме місце. Сукупний обсяг експорту шести країн РСАДПЗ у 2012 р. становить 1 428 657,2 тис. дол. США, імпорту – 236 814,1 тис. дол. США, а сальдо – 1 201 772 тис. дол. США [8].

При цьому, основними торговельними партнерами України серед країн РСАДПЗ виступають Саудівська Аравія (Королівство Саудівська Аравія – КСА) та Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), а найменш розвинутим є торговельно-економічне співробітництво між Україною та Бахрейном (рис. 1).

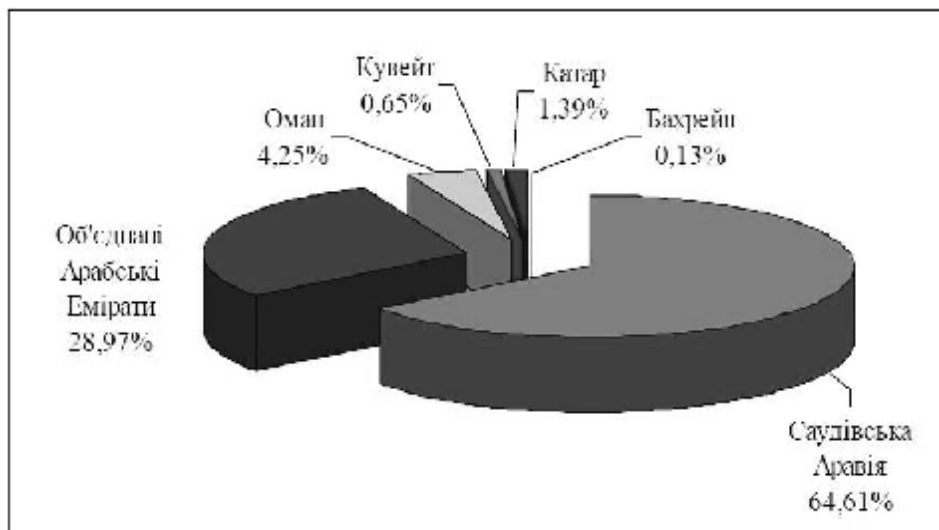

Рис. 1. Частка окремих країн-членів РСАДПЗ у зовнішній торгівлі України у 2012 р.*

* Розраховано автором на основі даних Держстату України [8].

Як бачимо з рис. 1, у структурі зовнішньої торгівлі України з країнами РСАДПЗ дві третини належить Саудівській Аравії. Така тенденція у структурі зовнішньої торгівлі спостерігається з 2010 р. Однак і раніше частка товарообігу з Саудівською Аравією була однією з найбільших серед країн РСАДПЗ. Вагоме місце у цій структурі посідають Об'єднані Арабські Емірати. Частка цієї країни у зовнішній торгівлі товарами у 2012 р. становила 28,97 %. Це, звичайно, значно менше, ніж у Саудів-

ської Аравії, однак вона переважає сукупну частку чотирьох інших країн (Оману, Катару, Кувейту та Бахреїну) більш ніж у чотири рази.

Сукупний обсяг зовнішньої торгівлі послугами у 2012 р. становив 182 217,1 тис. дол. США, що у дев'ять разів менше, ніж обсяг товарів. Аналіз географічної структури зовнішньої торгівлі послугами свідчить, що у цій сфері домінантною країною є Об'єднані Арабські Емірати. Їхня частка становить 93,08 %. Частка Оману становить 0,29 % і є найменшою серед країн РСАДПЗ (рис. 2).

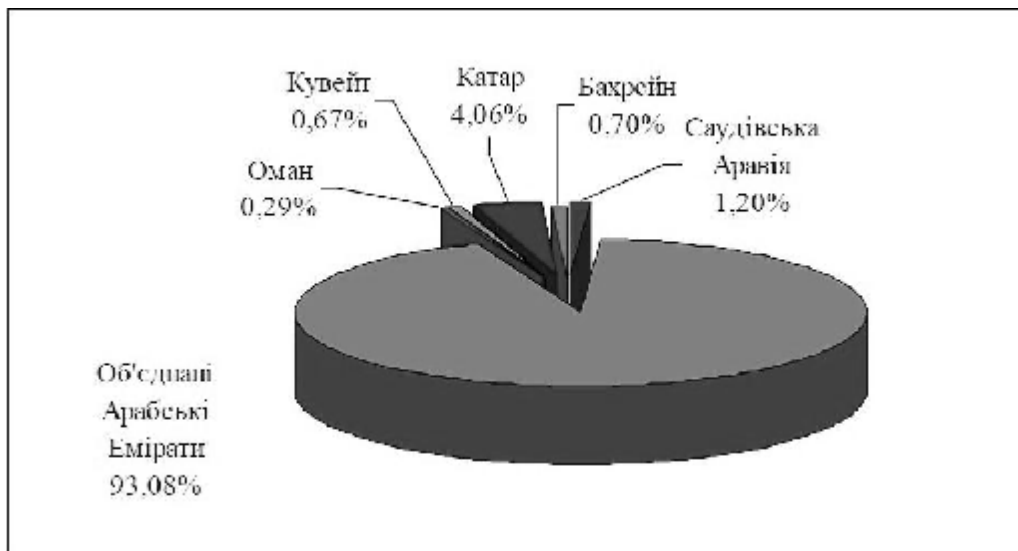

Рис. 2. Частка окремих країн-членів РСАДПЗ у зовнішній торгівлі послугами України у 2012 р.*

* Розраховано автором на основі даних Держстату України [8].

Якщо проаналізувати розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та РСАДПЗ, то можна побачити, що обсяг експорту України в 2012 р. порівняно з 2006 р. зріс на 37 %, а імпорту – у вісім разів. Динаміка експорту та імпорту України з країнами РСАДПЗ зображена на рис. 3.

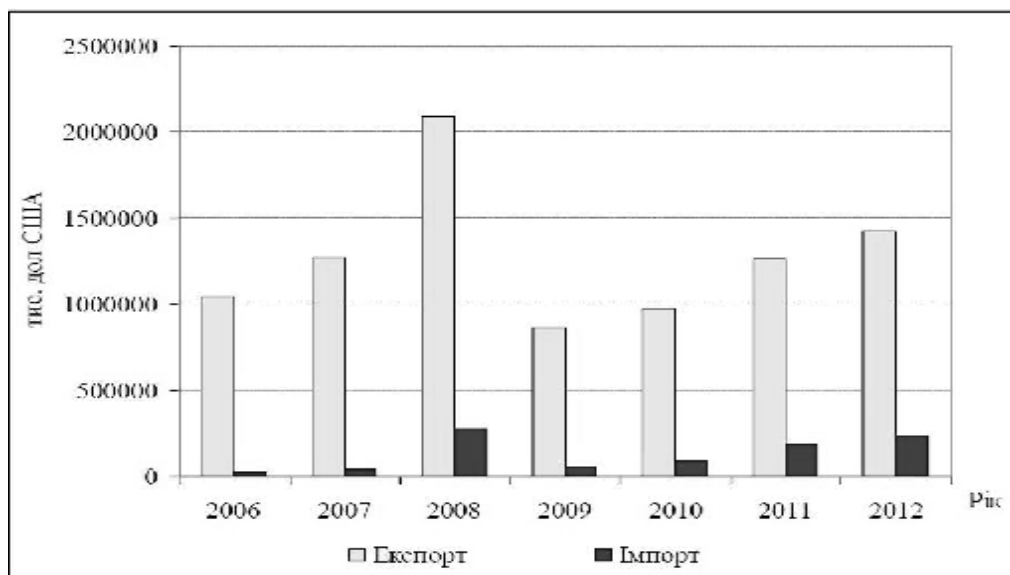

Рис. 3. Обсяги зовнішньої торгівлі між Україною та РСАДПЗ*

* Складено автором на основі даних Держстату України [8].

Аналіз рис. 3 свідчить, що найбільші обсяги експорту та імпорту спостерігались у 2008 р. і становили 2 094 873 тис. дол. США і 273 290,4 тис. дол. США відповідно. У 2009 р. відбулося стрімке падіння обсягів товарообороту України з країнами РСАДПЗ, яке зумовлене, перш за все, глобальною фінансово-економічною кризою. Обсяг експорту зменшився відносно 2008 р. у 2,5 рази, а імпорту – більш як у 4,5 рази. Однак у 2009 – 2012 рр. вже відбувалося поступове зростання обсягів зовнішньої

торгівлі між Україною та РСАДПЗ. Попри позитивну тенденцію у динаміці зовнішньої торгівлі, рівень товарообігу у 2012 р. так і не повернувся до рівня 2008 р.

Для України такі темпи зростання обсягів зовнішньої торгівлі є досить високими, особливо порівняно з аналогічними показниками стосовно її основних торгових партнерів, таких як країни СНД та ЄС. При цьому тенденція до зростання обсягів експорту України до країн РСАДПЗ найближчими роками буде зберігатися, тому розвиток торговельного співробітництва з РСАДПЗ та реалізація експортного потенціалу в її рамках є дуже перспективними для України.

Стан зовнішньоторговельних взаємовідносин України та країн РСАДПЗ у 2012 р. подано у табл. 1.

Таблиця 1

Структура зовнішньої торгівлі товарами України та РСАДПЗ у 2012 р.

Країна	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис. дол. США	у % до 2011 р.	тис. дол. США	у % до 2011 р.	
Саудівська Аравія	926403,5	113,4	149618,8	161,7	776785
Об'єднані Арабські Емірати	414248,2	105,1	68280,7	93,7	345968
Оман	69307,4	345,5	1398,1	141,1	67909,2
Кувейт	10694,7	385,4	157,1	26	10537,6
Катар	6648,8	26,9	16577,8	105,8	-9929,0
Бахрейн	1354,6	41,1	781,6	36,6	572,9

Джерело: Держстат України [8].

Дані табл. 1. свідчать про те, що у 2012 р. Україна мала позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з усіма країнами РСАДПЗ, крім Катару. Якщо проаналізувати динаміку показників зовнішньої торгівлі України у 2012 р. відносно 2011 р., то варто зазначити, що:

- найістотніше зростання експорту з України спостерігалось до Оману та Кувейту (345,5 і 385,4 % відповідно);
- обсяг експорту з України до Катару та Бахрейну зменшився більш ніж у два рази;
- імпорт у Саудівську Аравію та Оман зріс у 1,5 разу;
- зменшився обсяг імпорту в Об'єднані Арабські Емірати, Оман та Бахрейн.

Динаміка розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та країнами РСАДПЗ зображена на рис. 4.

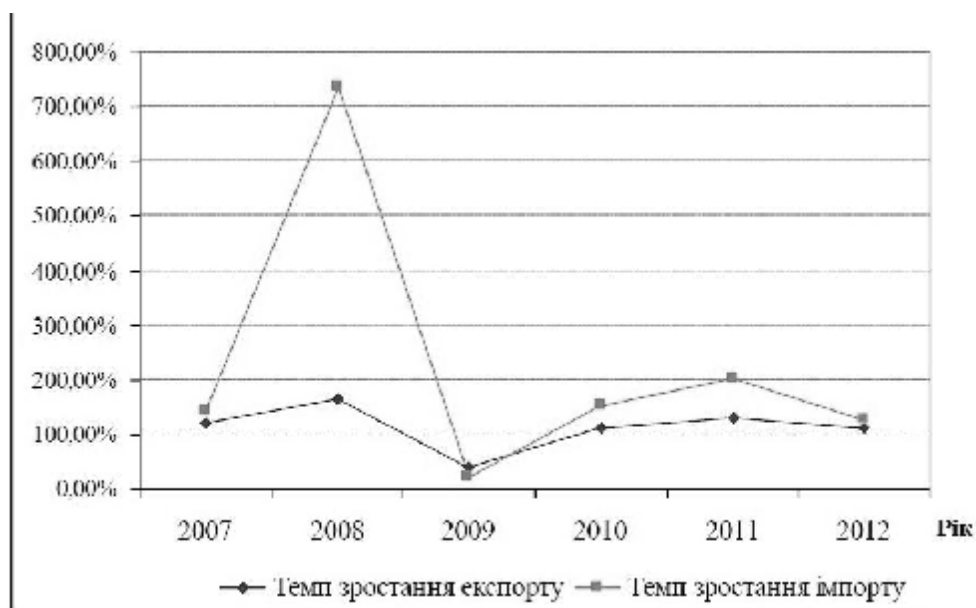

Рис. 4. Темпи зростання обсягів експортно-імпортних операцій між Україною та країнами РСАДПЗ у 2007 – 2012 рр.*

* Розраховано автором на основі даних Держстату України [8].

Середній темп зростання обсягів вітчизняного експорту у 2007 – 2012 рр. становив 113,91 %. Водночас значення цього показника для імпорту більш ніж вдвічі більше і дорівнює 230,69 %. Також необхідно відзначити, що обсяг імпорту значно більше коливався у досліджуваному періоді, так, темп його зростання у 2008 р. становив 737,45 % (відносно попереднього, 2007 р.), а вже у 2009 р. – 21,95 %. Це є свідченням більшої чутливості імпорتنих операцій до стану зовнішньоекономічної ситуації та кризових явищ.

Як вже зазначалося, експорт України до країн РСАДПЗ у 2012 р. становив 1 428 657,2 тис. дол. США. Якщо проаналізувати його структуру, то 44,9 % експорту припадає на недорогоцінні метали та вироби з них, що ще раз підтверджує сировинну спеціалізацію України в міжнародному поділі праці. Другу сходинку посідають продукти рослинного походження (40,2 % у загальній структурі експорту). Менш вагомим є експорт жирів та олій тваринного або рослинного походження та мінеральних продуктів [8].

Слід відзначити, що у товарній структурі зовнішньої торгівлі практично відсутній експорт української продукції машинобудування, хоча країни РСАДПЗ є перспективним ринком для збуту цієї продукції. Структуру експорту України в країни РСАДПЗ у 2012 р. зображено на рис. 5.

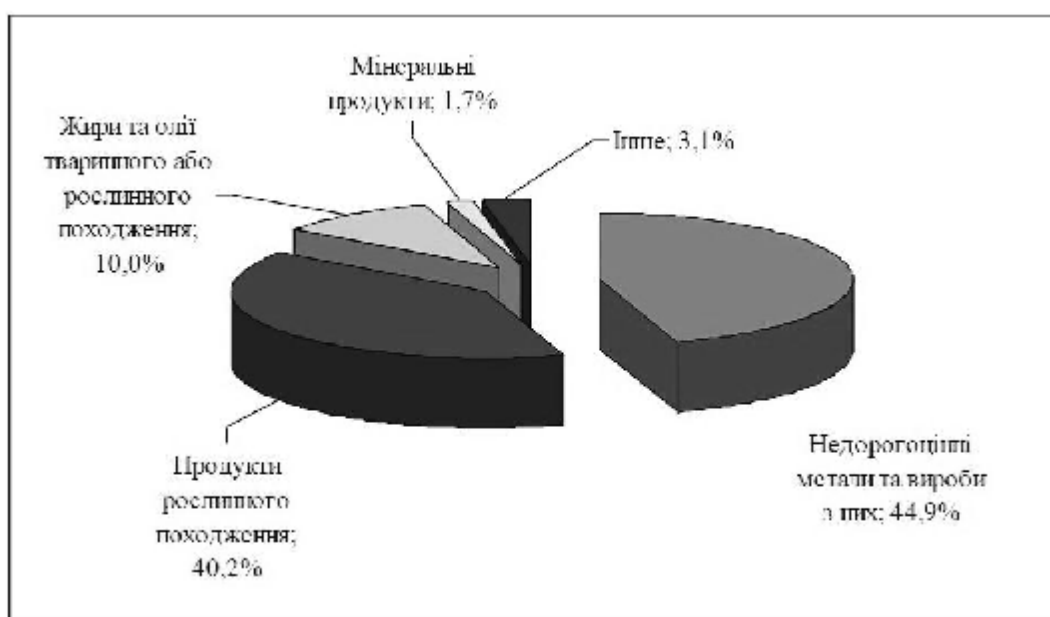

Рис. 5. Структура експорту України до країн РСАДПЗ у 2012 р.*

* Розраховано автором на основі даних Держстату України [8].

Проаналізуємо товарну структуру експорту України з країнами РСАДПЗ. Найбільш диверсифікованою є зовнішня торгівля між Україною та ОАЕ, яка охоплює майже всі товарні групи, а найменш різноманітною – торгівля України з Оманом та Бахрейном. Окрім цього, у 2012 р. для Бахрейну є характерним і найменший обсяг експорту, який дорівнює 1354,6 тис. дол. США.

Товарна структура експорту показує, що такі групи товарів, як продукти рослинного походження, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, недорогоцінні метали та вироби з них, механічне обладнання, машини та механізми представлені в експорті усіх країн РСАДПЗ.

Що стосується імпорту України з країн РСАДПЗ, то його обсяги досить незначні порівняно з експортом. Так, у 2012 р. вони становили лише 236 814,1 тис. дол. США., що свідчить про дисбаланс у двосторонній торгівлі [8]. Адже товарообіг між Україною та країнами РСАДПЗ більш ніж на 85 % складається з українського експорту, в той час як товари, які становлять міжнародну спеціалізацію країн-членів РСАДПЗ, практично не представлені у структурі українського імпорту (рис. 6).

На рис. 6 видно, що в 2012 р. 72,26 % товарного імпорту України з країн РСАДПЗ припало на полімерні матеріали, пластмаси та каучук, 6,93 % – продукцію хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, 6,9 % – продукти рослинного походження, 3,7 % – транспортні засоби та шляхове обладнання, 2,78 % – механічне обладнання; машини та механізми, 1,14 % – текстиль та вироби з текстилю. Частка ж мінеральних продуктів, на яких спеціалізуються країни-члени РСАДПЗ в міжнародній торгівлі, в структурі українського імпорту становить лише 0,02 % від загального обсягу імпорту [8].

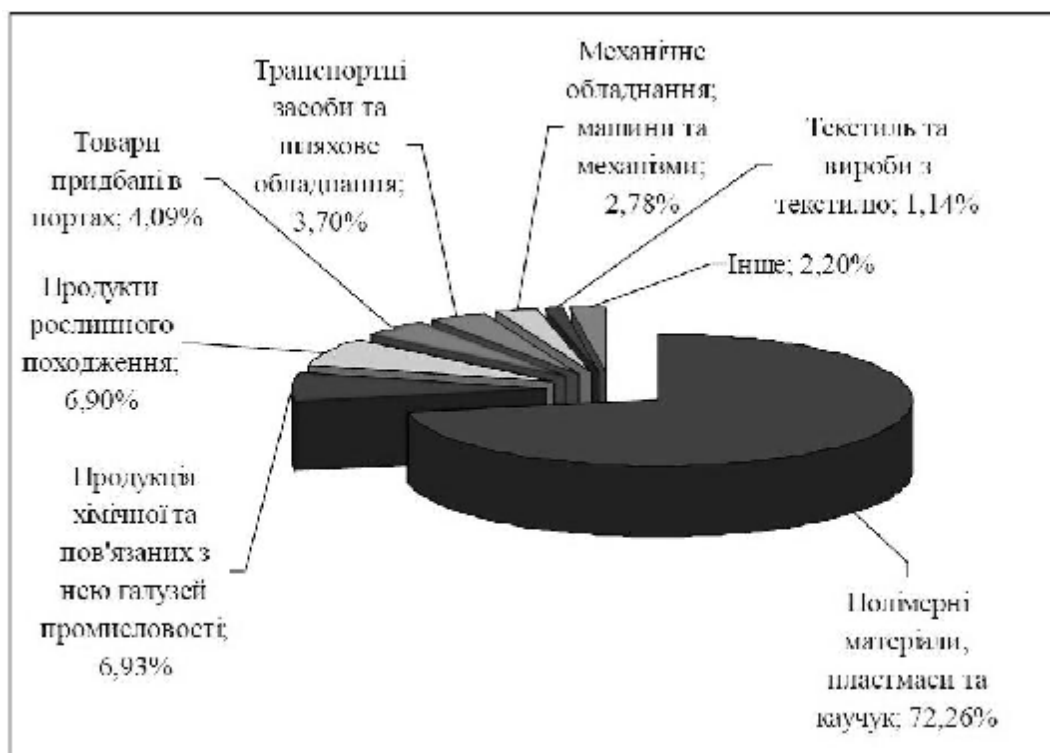

Рис. 6. Структура імпорту України з країн РСАДПЗ у 2012 р.*

* Розраховано автором на основі даних Держстату України [8].

Найбільша частка імпорту належить Саудівській Аравії: у 2012 р. вона становила 63,2 % сукупного імпорту, або 149 618,8 тис. дол. США. У структурі імпорту України в Саудівську Аравію домінує торгівля полімерними матеріалами, пластмасами та каучуком. Питома вага цієї групи товарів становить 97,2 %, що відповідає 145 413,9 тис. дол. США. Найширший перелік груп товарів в імпорті України представлений в ОАЕ. Обсяг імпорту в Кувейт становив лише 0,07 % і є найменшим серед країн РСАДПЗ (157,1 тис. дол. США).

Висновки. Таким чином, з усього вищесказаного можна побачити, що відносини партнерства і співробітництва між Україною та країнами Перської затоки, а саме РСАДПЗ, у галузі товарообміну мають тенденцію до поступового, але стабільного розвитку.

Сальдо торговельного балансу майже з усіма країнами регіону – позитивне, а експорт та імпорт поступово зростають порівняно з кожним попереднім роком. І якщо проаналізувати зростання обсягів товарообігу між Україною та країнами членами РСАДПЗ протягом 2006 – 2012 рр., можна зробити висновок про доцільність поживлення заходів у цьому напрямку.

Однак не можна вважати задовільною структуру зовнішньої торгівлі України з країнами РСАДПЗ, що складається в основному з сировинних ресурсів, та до того ж, є незбалансованою. Тому перспективним для обговорення та подальшого опрацювання вбачається вивчення можливостей співробітництва у нафтовій галузі (нафтопереробка та нафтопостачання, будівництво й ремонт нафтопроводів, надання українських технологій), машино- та суднобудуванні, капітальному будівництві, аграрному секторі, захисті довкілля, нетрадиційній енергетиці, транспортній галузі [9].

Окрім того, країни РСАДПЗ є потенційними споживачами української продукції сільського господарства, харчової та хімічної галузей промисловості, металургії та машинобудування, військової промисловості. Виходу українських виробників на ринки цих країн заважає, перш за все, відсутність достатньої інформації про стан цих ринків, а також недостатня підтримка на державному рівні. Тому, належним механізмом для активізації двосторонніх відносин у торговельно-економічній сфері на державному рівні мають стати міжурядові комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва, а також підписання належних міждержавних угод, які сприятимуть поживленню двосторонніх економічних відносин України з країнами РСАДПЗ.

Список використаної літератури

1. Коміренко В. І. Особливості економічного співробітництва між Україною та Саудівською Аравією / В. І. Коміренко, О. В. Гончаров // Сучасні питання економіки і права : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 1. – С. 34–38.
2. Нагорний С. С. Розвиток українсько-іранського співробітництва в енергетичній галузі в контексті політики провідних країн світу / С. С. Нагорний, Д. С. Нагорний // Зовнішні справи. – 2010. – № 5–6. – С. 44–47.
3. Федорова В. А. Перспективи зміцнення енергетичної безпеки України / В. А. Федорова // Вісник Дніпропетровського університету. – 2012. – Вип. 6 (2) – С. 50–55. – (Серія : Економічна).
4. Маклад І. С. Економічний розвиток арабських країн Перської затоки і проблеми імміграції: Катар / Яд Сайах Маклад // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини. – 1997. – Вип. 7, ч. II. – С. 115–120.
5. Маклад І. С. Міжнародна імміграція і розвиток національних ринків праці в арабських країнах Перської затоки / Яд Сайах Маклад // Інститут міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка. Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 1998. – Вип. 7, ч. II. – С. 155–173.
6. Маклад І. С. Соціальні наслідки імміграції робочої сили для арабських країн Перської затоки / Яд Сайах Маклад // Інститут міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка. Актуальні проблеми міжнародних відносин – 1998. – Вип. 7, ч. I. – С. 84–100.
7. Маклад І. С. Фактори економічного розвитку арабських країн Перської затоки на сучасному етапі / Яд Сайах Маклад // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини. – 1997. – Вип. 7, ч. I. – С. 52–60.
8. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.
9. Голиков Л. П. Ближний Восток как торгово-экономический партнер Украины / Л. П. Голиков, В. И. Сидоров, Аль Шорман Омар // Вестник Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. – 2009. – № 743. – С. 48. – (Серия экономическая).

References

1. Komirenko, V. I. and Honcharov, O. V. (2010) Peculiarities of economic co-operation between Ukraine and Saudi Arabia. *Suchasni pytannya ekonomiky i prava: the collection of research papers*, (1), pp. 34–38.
2. Nagorniy, S. S. and Nagorniy, D. S. (2010) The development of Ukrainian-Iranian co-operation in energy industry in the context of the policy of leading countries of the world. *Zovnishni spravy*, (5–6), pp. 44–47.
3. Fedorova, V. A. (2012) The prospects of consolidation of energy security of Ukraine. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya Ekonomichna*, 6 (2), pp. 50–55.
4. Maklad, I. S. (1997) Economic development of Arabian countries of Persian gulf and immigration problems: Qatar. *Visnyk Kyivs'koho universytetu. Mizhnarodni vidnosyny*, (7), part II, pp. 115–120.
5. Maklad, I. S. (1998) International immigration and the development of national labour markets in Arabian countries of Persian gulf. *Institut mizhnarodnyh vidnosyn Kyivs'koho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Aktual'ni problemy mizhnarodnyh vidnosyn*, (7), part II, pp. 155–173.
6. Maklad, I. S. (1998) Social results of labour power immigration for Arabian countries of Persian gulf. *Institut mizhnarodnyh vidnosyn Kyivs'koho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Aktual'ni problemy mizhnarodnyh vidnosyn*, (7), part I, pp. 84–100.
7. Maklad, I. S. (1997) Factors of economic development of Arabian countries of Persian gulf at modern stage. *Visnyk Kyivs'koho universytetu. Mizhnarodni vidnosyny*, (7), part I, C. 52–60.
8. Site of State Statistics Service of Ukraine [Internet]. Available from: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>
9. Golikov, L. P., Sidorov, V. I. and Al Shorman Omar (2009) The East as a trade partner of Ukraine. *Vestnik Kharkovskogo natsionalnogo universiteta imeni V. N. Karazina. Seriya Ekonomicheskaya*, (743), p. 48.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2014.

Рецензенти: Л. О. Петкова, д.е.н., професор, зав. кафедри міжнародної економіки ЧДТУ; О. Ю. Березіна, к.е.н., доцент кафедри менеджменту ЧДТУ.